

פרוטוקול מס' 96

מישיבת ועדת העבודה ביום ד' כ"ז בכסלו תשל"ה - 11 בדצמבר 1974 בשעה 8.30

נ כ ח ו :

חברי הוועדה:

ש. ארבל - אלמוזלינו - יו"ר
א. אבטבי
י. ז' . אמיר
ס. גז
פ. גרופר
ל. דיציאן
י. דרניצקי (יודין)
ס. ורטמן
ה. זיידל
א. לבנבראון
ד. לוי
א. לין

פוזמנים:

חבר-הכנסת ס. אלזועבי
ש. טולידאנו - היועץ לעניני ערבים
י. ניצן - נציב שירות המדינה
ס. גוררון - נציבות שירות המדינה
א. ששון - נציבות שירות המדינה

מזכיר הוועדה:

י. שוסרון
ס. הלנברג

רשמה:

סדר-היום:

מצב התושבים הערביים במדינה - הצעה
לסדר-היום של חבר-הכנסת ס. אלזועבי

מצב התושבים הערבים במדינה - הצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת סוף-אלדין אלזועבי

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו:

אני מתכבדת לפתוח את הישיבה ומקדמת בכרכה את חבר-הכנסת סוף-אלדין אלזועבי, שהעלה לדיון נושא חשוב ומעניין הראוי לתשומת-לב מיוחדת ולטיפול רציני - מצב התושבים הערבים במדינה. ישנתי במליאה והקשבתי למה שנאמר על-ידי חבר-הכנסת אלזועבי ואני סבורה שהנושא מחייב טיפול רציני מצדנו. חבר-הכנסת אלזועבי העלה בדבריו את היקף הבעיה כולה, מצבם של הערבים הישראלים. הוא לא יחד את הדברים שלו לסוגיה זו או אחרת אלא העלה את הבעיה בצורה כוללת. חבר-הכנסת אלזועבי יעלה גם לפנינו כאן את הנושא מכל האספקטים ואנחנו נחליט כיצד לספל בו. נקבע את האספקטים שנצטרך לספל בהם במסגרת ועדת העבודה.

אני מקדמת בכרכה את היועץ לעניני ערבים, שבודרך-כלל גענה להזמנות שלנו ומסייע לנו בהגשת החומר הדרוש. הוא העביר אלינו סקירה מעניינת וחברי הכנסת שירצו לעיין בה יוכלו לקבלה. יש בה חומר מעניין ומאיר עיניים.

אני שמחה לראות כאן את נציגי שירות המדינה, שענה בזמנו להצעה של חבר-הכנסת דאז, די'עב עובד. ברוקנו בזמנו אם הוגשמו הסקנות לאותה הצעה והתברר שאמנם קודמו ענייניהם של משכילים ערבים וטר ניצן הוסיף ודיווח לנו מפעם לפעם על הנעשה בשטח זה בתחום הנתון לאחריותו. אני מקווה שגם בדיונינו הפעם נציגי השירות ואחרים שנזמין יתרמו תרומה נכבדה כדי לקדם את הבעיות הדורשות פתרון.

חבר-הכנסת אלזועבי בבקשה.

גברתי היושבת-ראש, חברי הכנסת. אני רוצה לדבר הפעם ערבית והמתרגם

ס. אלזועבי:

יתרגם.

הגשתי את ההצעה לסדר-היום לכנסת ב-30 ביולי ולצערי רק אחרי חמשה חודשים הגיעה ההצעה לדיון כאן. הגשתי את ההצעה מפני שהרגשתי שאין מתעניינים באזרחים הערבים. גם היום אני רואה שאין מתעניינים באזרחים הערביים והוכחה לכך - אי-הופעתם של חברי הוועדה לדיון.

בנאשית דברי דיברתי על היחסים בין הערבים והיהודים ועל הרעת היחסים בין הערבים והיהודים בישראל, והזהרתי מכך. היום אנו רואים שדיברתי נסתרות. היחסים בין הערבים והיהודים היום, כפי שמכיר אותם היועץ לעניני ערבים, מר טולידאנו, אינם כמו שצריכים להיות.

בהצעה לסדר-היום דיברתי על הידים העובדות הערביות ועל חשיבותם ביחס למדינה. דיברתי על ההשפלות שבהן נתקלים האזרחים הערבים כל אימת שמתרחש איזה שהוא מקרה. דיברתי גם על ההתענינות במשכילים הערבים ואי-מתן זכויות להם ביחס למספרם. הבאתי דוגמאות: במשרד מסחר ותעשייה מועסק פקיד ערבי אחד, במשרד המשפטים - אחוז ערבים המועסקים איננו ביחס למספרם של האזרחים הערביים וביחס למשפטים הערביים שסיימו את לימודיהם באוניברסיטה העברית. במשרד החינוך מועסקים ערבים רבים אבל רק בהוראה. לצערנו הרב, הפצה לחינוך ערבי איננו ערבי. מן הדין היה שמנהל זה יהיה ערבי.

קיימת גם בעיית הצעירים והמחסור במועדוני

ספורט ותרבות.

ציינתי לדוגמה שבירדן, מדינה שרמתה הרבה יותר גבוהה משלנו, רואים על מסך הטלביזיה מועדוני תרבות ומפנדט ההתענינות בשטח זה רבה יותר מאשר בישראל, אם כי ישראל מקדימה את ירדן בכל התחומים.

קיים גם הנושא של תכלת-תלמידים ערביים לאוניברסיטה העברית. לפני שלושה ימים בלבד שמעתי בתחנת השידור הישראלי, כי אחוז אלה שנתקבלו לפקולטה לרפואה מגיע ל-10%. אינני יודע מאין בלקח המספר הזה. לפקולטה לרפואה נתקבל תלמיד אחד בלבד ולשבעה תלמידים נאמר שהם יתקבלו בשנה הבאה, אחרי שישרתו שירות לאומי, דבר שהיה לנו מוזר מדי ולא שמענו אודותיו בעבר.

דיברתי גם על מסדר השיכון, שלצערי

מוניח בנין דירות לזוגות צעירים.

דיברתי גם על בצרת, שהיא עיר קדומה ועתיקה. העיר העתיקה הזאת הפכה להיות בלתי מתאימה לדירור. מספר תושביה עלה מ-12 אלף ל-40 אלף בשנת 1974. ישנם אזרחים ערבים הזקוקים לדירור ולשירותי בריאות בצורה שתהיה נאותה לתקופה החדשה. עבר אותו זמן כאשר האדם והבהמה חיו ביחד.

קיימת גם בעיית ההקדש המוסלמי ומינורי

אנשי דת מוסלמים ומינורי קאדים. לפני שבעה חודשים היה צריך למנות שני קאדים, בדרך נהרג הקאדי ועד היום לא מונה אחר. הכנסת לא מינתה עד היום ועדה למינורי קאדים.

עמדתי גם על ענין האפליה בין השרים

הערבים. אני אומר היום, כפי שאמרתי בעבר, שהערבים של היום אינם אלה של אתמול. היום פקוחות עיניהם והם משכילים. הם תובעים ויתבעו את זכויותיהם יום אחרי יום. ליוזי באופן אישי את האזרחים הערבים משנת 1948 ואני יכול להעריך את ההבדל בהתקדמות התרבותית וההשכלתית והתפתחותם משנת 1948 עד שנת 1974. הפער הוא גדול ורחוק.

אינני רוצה להאריך בדברים. בקיצור אני

רוצה לומר, כי בהרבה מצבים בכיתי על הערבים, וכאשר אני מדבר על ערבים כוונתי לערבים הישראליים, ובמצבים מסויימים בכיתי מן הערבים ומהתנהגותם של הערבים. מכל מקום, האזרחים הערביים בישראל הם אזרחי המדינה והמדינה היא מדינה דמוקרטית וצריך שלא תושפע מכל פעולה או מעשה שיבוצע על-ידי אזרחים שאינם אחראים. האזרחים הערביים, בחלקם הארי הם נאמנים למדינה זו ואינם מוכנים להחליטה בכל מדינות העולם.

אני מסתפק בהערות אלה. אינני יודע אם

ועדת העבודה יכולה לטפל בכולן, כי קיימות בעיות שהן מחוץ לסמכויותיה של ועדת העבודה כמו בעיית התיירות בנצרת. מסדר התיירות הכריז בוועדת הכלכלה, שהיתה בראשותו של חבר-הכנסת אברהם שכטרמן, אחרי דיונים רצופים וישיבות רצופות, שאחת מהן בערכה בנצרת, שנצרת היא עיר תיירות מדרגה ראשונה וכאשר שר התיירות נסע כדי להיפגש עם הוד קדושתו האפיפיור הוקדש רוב הזמן לדיון על נצרת אבל לא היתה שום התקדמות בנצרת ולא היו שינויים. הדיבורים וההחלטות היו בבחינת דיו על נייר.

אינני יודע אם בסמכותה של ועדת העבודה

לדון בעניני תיירות אולם זה היה אחד הנושאים שצינתי אותם בהצעה לסדר-היום.

אני מודה על ההקשבה.

הי"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו: תודה רבה לחבר-הכנסת אלזועבי.

נכון שהצעתו של חבר-הכנסת אלזועבי

הועלתה לדיון ב-30 ביולי, ימים ספורים לפני צאת הכנסת לפגרת הקיץ. הכנסת חידשה את עבודתה בסוף חודש אוקטובר. אנחנו עומדים היום במחצית הראשונה של חודש דצמבר. את תקופת הפגרה אי-אפשר לזקוף על-חשבון פיגורים. הכנסת החליטה לא לעבוד בתקופת הפגרה ולוועדות הכנסת נאמר לא להתכנס בתקופה זו. לפיכך לא היתה לנו אפשרות להתכנס ולדון לא בנושא שאנחנו דנים בו היום ולא בנושאים אחרים.

מכיון שהנושא הנדון קרוב ללבי - בכל

הזדמנות ובכל מקום אני נותנת לו עדיפות והתחשבות - מצאתי לנכון להקדים את הדיון בו ולהעדיף אותו על נושאים אחרים הכלולים בסדר-היום שלנו.

כאשר חבר-הכנסת אלזועבי העלה את הנושא

על כל היקפו במליאה, החליטה הכנסת להעביר את כל הנושאים האלה לליבון ובירור בוועדת העבודה, זה אומר שוועדת העבודה גם תטפל בנושא התיירות. נזמין לישיבה שלנו את נציגי מסדר התיירות ואת שר התיירות כדי לשמוע מהם ולדון. הוא הדין בנושאים אחרים כגון: שיכון, עבודה, חינוך וכו'.

בזמנו, כאשר טיפלנו בהצעתו של חבר-
הכנסת לשעבר ריעב עובד, דנו בענין המשכילים הערביים, בשאלת העבודה
ובכל הנושאים שהכנסת הטילה עלינו לטפל בהם. גם הפעם ננהג כך.

לצערי יהיה עלי לעזוב את הישיבה בשעה
9:00 וללכת לוועדת החינוך, הדנה בנושא
י.ז'. אמיר:
שלי.

טוב שוועדת העבודה נכנסת לבעיה שהעלה
אותה חבר-הכנסת אלזועבי, בעיקר לאחר שביקרנו בצפון בשני כפרים ואנחנו
יכולים לחוש וחשים את כובד הבעיה.

אני מצטער שגם אני אאלץ לעזוב מפני
שהצתי לסדר-היום בדונה עכשיו בוועדת
י. דרביצקי (ירדן):
הכלכלה. אשוב עם תום הדיון.

אני שותף לדעתו של חבר-הכנסת סוף-אלדין
ש. טוליראנו:

אלזועבי, שהנושא כבר משקל וצריך לתת
עליו את הדעת, שיש שטחים שערביי ישראל מקופחים בהם וירדנו לא הגיעו
למה שצריך להגיע אבל אסור לנו להתעלם ממה שנעשה, כי מה שנעשה הוא
הרבה מאד. אני חושב ששום חברה בעולם, ואני אומר זאת בכל האחריות,
לא התקדמה במשך 27 שנים כמו שהתקדמה החברה הערבית בישראל. לא מצאנו
בעולם חברה שקפצה בכל המישורים כמו ערביי ישראל. את זה אסור לשכוח.
כשאנחנו עושים השוואות אם אחוז הערבים עובדי המדינה הם ביחס לאחוז
שהם מהווים במדינה, השוואה כזו איננה נכונה. צריך להשוות עם המצב
שהיה בשנת 1948. אנחנו לא אשמים עם מה שהיה עם קום המדינה. היו אז
146 אלף ערבים שאחוז האנלפכיתיים ביניהם הגיע ל-90%. כל המי-ומי קמו
ועזבו, המשכילים עזבו ונותרנו עם 105 כפרים מנותקים ללא טיים, ללא
חשמל, ללא כבישי גישה וכו', כשבמקביל לזה היתה אוכלוסיה יהודית שדמתה
גבוהה. השאלה הראשונה שצריכה להישאל - האם הפער שהיה בשנת 1948 בין
שתי האוכלוסיות הצטמצם או גדל. רבותי, הפער הצטמצם במיטרים רבים מאד.

ברשותכם, רק כמה דוגמאות: אם בשנת
1948 היו 10 אלפים תלמידים ערביים, בשנת 1974 הגיע מספרם ל-160 אלף,
גידול של 1600 אחוזים, כשבאוכלוסיה היהודית הגידול הוא 700 אחוז. בכל
השטחים יש עליה חדה מאד.

בשנת 1948 היו שני כפרים בלבד מחוברים
לרשת הכבישים הארצית - היום אין ישוב שאיננו מחובר, אין ישוב שאין בו
שירותי בדיאות, שירותי חינוך, טיים וכו'. בשנת 1948 לא היה בכפרים
אלה דבר מכל אלה. היום אין כפר שאיננו מחובר לרשת המים הארצית. היו
שתי תכניות חומש שהושקעו בהן 220 מיליון ל"י. שום חברה לא קפצה את
הקפיצה הזאת.

עדיין יש שטחים רציניים שערביי ישראל
לא תפסו בהם את המקום שהם ראויים לו. אין סיבה שמספר הפקידים הערביים
במוסדות הממשלתיים יהיה כפי שהוא, אם כי עדיין יש פער בין הרמות וכשיש
מכרז פומבי מתקבל הטוב ביותר ומטבע הדברים ליהודי מצהלה יש סיכויים
טובים יותר להתקבל מאשר לערבי מג'לגוליה אבל למרות זאת יש לעשות יותר.
הממשלה אישרה 24 משרות משוריינות ועדיין יש מה לעשות בשטח זה. אין סיבה
שלא יהיה מנהל מדור ערבי במשרד החקלאות, במשרד העבודה וכו'. הגענו
למסקנה שטוב למדינת-ישראל ולערביי ישראל שערבים יתפסו משרות וירגישו
עצמם כחלק מהמדינה, ביחוד בשטחים הנוגעים להם. לא יתכן שאוכלוסיה
המונה 400 אלף נפש לא יהיו מתוכה שותפים למה שנעשה.

בחודשים האחרונים נעשו דברים רבים.
עו היום בוועדות הבין-משרדיות קבעו יהודים מה יהיה במיגזר הערבי.
אקח לדוגמה את ההקדש המוסלמי. בעבר ועדה בין-משרדית של יהודים החליטה
מה יהיה עם זה. היצג - 50% מוסלמים והם קובעים מה הם רוצים שיהיה
בנכסים שלהם. יש מיליון ורבע ל"י מכספי התמורה של ההקדש המוסלמי וכיום
הערבים הם חלק מהגורם המחליט. יש עוד ועדות מסוג זה.

דבר ראשון במעלה הוא לתת למשכילים הערביים
את השותפות בשלטון, זה טוב לנו וזה טוב להם, שיהיו חלק מהמדינה וירגישו
כך ויהיו שותפים בהכרעות.

חבר-הכנסת אלזועבי העלה את ענין היחסים בין יהודים וערבים. פה יש הרבה לעשות. המצב הוא קשה וסגור. האוכלוסיה היהודית נתונה במלחמה עם המדינות הערביות, בזיה נהרגים, משפחות משתכלות על-ידי ערבים, במצב כזה האוכלוסיה הערבית היא נחשדת, בגלל כמה אנטי-ישראלים ו-300 שהצטרפו לארגוני החבלה. האוכלוסיה היהודית צריכה להבין שערביי ישראל אינם לבנון, מצרים וירדן. זה ציבור שהוא חלק מהמדינה והיחס אליו צריך להיות שונה מהיחס לערבים בצד השני. ומצד שני גם ערביי ישראל צריכים להבין ואני אומר להם: אל תושידו את כל היהודים בשעה שיהודי בפניה מסויימת אומר משהו. חשיבותו של הנושא הזה היא רבה ויש צורך במערכת הסברה יסודית מאד ומעמיקה מאד בקרב הציבור היהודי, כדי שידע להבדיל בין ערביי ישראל אזרחי המדינה ובין ערבים שעדיין אנחנו נתונים במלחמה אתם. זו בעיה חברתית ולכן היא קשה. בנושאים אחרים יכולה הממשלה לקבל החלטות, לבצע ולשנות מצב אבל בנושא של יחסים שבין יהודים וערבים קשה לקבל החלטות ולהכתיב תכתיבים. זה נושא שבין אזרח לאזרח, בין משפחה למשפחה ולכן הוא סגור.

אני ספריד בין הנושא הכלכלי-פיתוחי, שעברנו בו כבר דרך ארוכה ואנחנו יכולים להתגאות על הנעשה, אם כי יש גם נקודות חושך שבכפר מסויים אין עדיין חשמל או מועדון, ובין נושאים אחרים. יש כיום 66 מועדונים בכפרים אלא שלא באים אליהם. אין כאן ענין של צורך בהקמת מועדונים אלא מה עושים שם. השאלה היא איך להביא את הנוער הערבי להתעניין יותר במועדונים. אין לי ספק שאנחנו עשינו הרבה יותר משעשתה ירדן בשטח הזה של תרבות.

ס. אלזועבי: בשטה הנוער - לא.

ש. טולידאנו: לנוער הערבי בירדן אין בעיות סגורות שיש לנוער הערבי בישראל. זה הרבה יותר מורכב. בסקירה שלנו נתנו את בעיות הרקע, בעיות הזהות של מדינה הנמצאת במצב מלחמה עם מדינות ערב. אני ממליץ שוועדת העבודה לא תכנס לכל פרט. אני מניח שגם בדרגים אחרים דנים בנושא וטוב שתהיה עבודה במקביל.

ס. אלזועבי: הערבים כאן מתחלקים לשני חלקים: חלק המאמין בכל מה שאתה אומרת אבל החלק הגדול איננו מקבל זאת - אלה שנולדו בישראל. חלק זה רוצה בשוויון מלא, הוא ישראלי. אלה שהיו כאן לפני קום המדינה, כמוני, וסבלו מאותם ימים, אלה מכירים בכל מה שאמרת ויחתמו על הדברים האלה אבל אין בכך כדי לשכנע 300 אלף תושבים ערבים בארץ.

ש. טולידאנו: לאחרונה אנחנו מגיעים למסקנה שיש צורך במתן גיבוי הרבה יותר חזק לגורמים החיוניים במדינה. אנחנו חיים במציאות מסויימת, שערביי ישראל צריך לדעת שאם הוא נאמן למדינה - המדינה מחזירה לו. בענין זה הכרח לבוא הרבה יותר לקראת גורמים חיוניים וזה בדעתנו לעשות.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: הצעתי היא שנתרכז בארבע - חמש נקודות: הנכר אותן באופן יסודי ביותר. אין ספק שהבעיה המתסיסה ביותר היא ענין שילובם של הצעירים הערביים, והמשכילים במיוחד, בחיי המשק ולתת להם הרגשה שהם שווים זכויות כאזרחים במדינת-ישראל. רנו בנושא זה בזמנו ונחזור ונדרון בו.

אני מציע שנדון בענין הדיור של האוכלוסיה הערבית וכן בנושאי התיירות במגזר הערבי.

ענין היחסים בין יהודים וערבים, פעולות הסברה, פגישות וכו' שייכים לפעילות החברתית שיש בה כדי לקרב יהודים וערבים וליצור אווירה טובה.

ס. אלזועבי: בענין התיירות יש חומר כוועדת הכלכלה. היושבת-ראש יכולה לבקש חומר זה שיכול להיות לנו לעזר.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: אדאג לכך. יש גם חומר מהכנסת השביעית.

א. ליון:

בשלב זה אינני רוצה להביע דעות. הייתי מסליץ, אם דעתי תתקבל, שקודם נפנה שאלות לחבר-הכנסת אלזועבי ולמר טולידאנו, כדי שחברי הוועדה יצויירו נמקסימום אינפורמציה בנושאים השונים. מוטב, לדעתי, שלאחר הפתיחה של חבר-הכנסת אלזועבי ולאחר ששמענו את תשובתו של מר טולידאנו, שחברי הכנסת ישאלו שאלות.

רצוני לשאול גם את חבר-הכנסת אלזועבי

וגם את מר טולידאנו בנושא היחסים בין יהודים וערבים. המישר של הזהות הוא ענין לא פשוט, כי במשך כל השנים יש מלחמה בינינו זבין מדינות ערב והערבים הישראליים הם חלק מן האומה הערבית הגדולה ויש קונפליקט. חלק מהם רואים את עצמם מזרחי המדינה עם כל המסקנות המתחייבות מכך, חלק נחשב לחוגים קיצוניים. השאלה - האם ניתן בדרך זו או אחרת להביא ליוזמה ערבית סבורכת פנימית, ללא לחצים של המדינה, שבודך זו או אחרת הערבים יציעו צעד חשוב, ורוקא ברגעים קריטיים אלה שאנחנו עומדים לפניהם, ליתר הבעת הזדהות עם מדינת-ישראל במאבקה. אני לא אומר שזה ענין של שירות צבאי. ברוחתי שהערבים יזמו פעולה במישור ההתנדבות בשטחים אחרים.

בחיפה הייתי עד למקרה מסויים כשנתבקשתי

להיות בורר במקרה טראגי שקרה במקום עבודה. בחור יהודי חזר לעבודה לאחר תקופת שירות של שלוש-וחצי שנה בצבא. הוא בא למקום העבודה והנה הוא רואה שבאותו מקום עבודה שהוא עבד בו לפני התגייסותו עובד ערבי שהתחיל לעבוד אחר והמשיך לעבוד גם בשעה שהיהודי היה בשירות צבאי והערבי זכה במשך השנים לרמה מקצועית גבוהה יותר, ואף היו טענות לבחור היהודי והדבר גרם לקיצוניות ביחסים בין היהודים והערבים באותו מקום עבודה. אני מבקש לצלם בדברי אלה תמונה שהיא פועל יוצא מן המצב הנוכחי. הייתי גם עד לתופעה שנותני עבודה מעדיפים בערים ערביים על-פני יהודים מפני שהיהודי יוצא לצבא בשעה שהערבי ממשיך לעבוד. זה יוצר אנטאגוניזם אצל היהודים.

אינני מתעלם מן הסכך של הבעיות העדינות.

אני לא מקנא בערבים. אני שמח שאני לא מיעוט בארץ ערבית. אני שואל את עצמי, האם יש אפשרות שהערבים יזמו מתוך עצמם יוזמה של יתר פעילות להבעת הזדהות עם המדינה במאבקה.

ד. לוי:

האם יש בעולם מדינה אחת שאין בה מיעוט?

א. ליון:

השאלה הזאת היא שאלה. הנה, גם היהודים מהווים מיעוט במדינות שונות. היהודים

במדינות אחרות בעולם נושאים במלוא החובות המוטלות על כל האזרחים, במדינה, כולל שירות בצבא, אז יש ליהודי כל הזכות לטעון כשמקפחים אותו, כי הוא ממלא את כל החובות.

צדפת, אנגליה, אמריקה, אינן נתונות

במצב מלחמה עם ישראל ולפיכך היהודים בהן אינם חיים בארץ הנתונה במצב מלחמה עם ישראל. דווקא מפני שאצלנו יש מצב סיוח אני שואל ולא עונה. אני מעונין לשמוע דעה, יש לי דעה משלי, האם יש מקום ליוזמות ערביות שפירושן יתהוות עם המאבק של המדינה על קיומה. אני בטוח שאם נדע שיש, ואם יש הצעות - בדבר ישפיע השפעה מכרעת על הרבה מאד יהודים, יותר מכל פעולת המברה אחרת. זה לא עומד בשום סתירה עם דבריו של חבר-הכנסת אלזועבי, שאני מזדהה איתם.

ס. אלזועבי:

לדעתי, שאלות כאלה אין שואלים בוועדת העבודה או בוועדות הכנסת. זו שאלה בשביל

עתונאים. אם אתה בא להשוות אותנו - תשווה אותנו עם יהודי אמריקה. יהודי אמריקה אינם רוצים לעזוב את אמריקה כמו שיהודי ישראל אינם רוצים לעזוב את ישראל. גם ערביי ישראל אינם רוצים לוותר על האזרחות של המדינה הזאת. פעם ישנתי עם הגברת גולדה מאיר, והיה נוכח גם מר טולידאנו. היא ביקשה שאספר לה על הערבים. אמרתי לה: יושבים שני חברים, יהודי וערבי, ומתחילים לשוחח. תוך כדי שיחה פונה הערבי ואומר ליהודי: אתם לא טובים, אין דמוקרטיה בארץ, המסים גבוהים וכו'. אחרי דין ודברים קשים הם נפרדים וכל אחד פונה לביתו. הערבי מוצא בביתו אורח מחוץ-לארץ והם מתחילים לשוחח על החיים בארץ. כאן הופך הערבי הישראלי להיות סנגור של ישראל. פנתה אלי הגברת מאיר ושאלה: ככה? כן רבותי.

ס. אלזועבי:

אל תשווה את ערביי ישראל עם היהודים במדינות ערב. הערבים, נכון שהם פטפטניים אבל זה נובע מהדמוקרטיה שלנו, הלא יש לנו דמוקרטיה. מה שקרה בנצרת עם ראש-הממשלה נובע מחופש הדיבור. לחופש הדיבור אין גבול. הנערים הערביים רצו לדבר עם ראש-הממשלה כמו שדברו היהודים אל קיסטינג'ר, כשאמרו לו: הסתלק מכאן. הם לא מוכנים לוותר על המדינה זאת, הם אינם מוכנים לוותר על תעודת הזהות שלהם. גם בטלביזיה אמרו הערבים: אנחנו את המדינה הזאת לא נעזוב. אל תדאו בערבים שבארץ שהם ערבים לא טובים. יש חלק מהם שהם משוגעים ומה ששיגע אותם היא הדמוקרטיה שלנו.

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו:

אני מקבלת את דבריו של חבר-הכנסת אלזועבי שמציע שלא בגלש לתחומים שלא הוסמכנו לדון בהם - נושאים פוליטיים שבהם השקפות שונות. אני מציע לחברי הכנסת שלא יכנסו לבעיות הללו וטוב עשה חבר-הכנסת אלזועבי שאמר מה שאמר.

ס. ורטמן:

גם אני מסכים לדבריו של חבר-הכנסת אלזועבי. אני מציע שנפתח היום בשמיעת סקירה בנושא העבודה והתעסוקה. נמצא כאן נציג שירות המדינה, נשמע מה בפיו ובתייחס לדבריו. נעבור על הדברים פרק פרק וננסה להגיע לפתרון ברוח דבריו של חבר-הכנסת אלזועבי בכנסת. כשנגיע לפתרון הבעיות נצא כולנו נשכרים.

פ. גרופר:

לדעתי, צריך למקד את הדיון בעניני עבודה, חינוך, שיכון ותיירות. אלה ארבע הנקודות העיקריות, שעליהן אנחנו צריכים לשמוע מקודם מהעוסקים במלאכה.

א. לבנבראון:

אני מקבל את הטענה, וזו עובדה, שהבעיה היא סבוכה. לדעתי, השאלה העיקרית היא לא שאלה של שיתופם של משכילים ערביים במשרות אלא יש שאלות יסוד שקשה להתעלם מהן. אני מקבל שהבעיות השונות אינן קשורות ישירות עם ועדת העבודה כמו: מצבן של המועצות המקומיות הערביות או מצבם של ישראלים ערביים אשר חיים כפליטים על-יד הכפרים שלהם.

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו:

לא נטפל בנושאים שחבר-הכנסת אלזועבי לא נגע בהם.

א. לבנבראון:

אינני מציע שנדון בהם אבל קשה יהיה לטפל בבעיות אחרות ולהתעלם מן המצב הכללי הקיים. הטיפול בבעיות שהועלו בלבד לא יפתור את הבעיות האחרות שצריך יהיה לטפל במישורים אחרות ובוועדות אחרות.

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו:

אנחנו נטפל במה שנוגע לתחומים שלנו.

א. לבנבראון:

אינני מתעלם ממה שנעשה אבל אני סבור שלא נגיע למטרה אם נקבל את דבריו של מר טולידאנו. הנוער הערבי רוצה להיות שווה ולא מענין אותו מה היה המצב בעבר. לכן צריך לפתור את בעיות השיכון, העבודה והחינוך ולמצוא לבעיות אלה פתרון מעשי.

א. לין:

לא הייתי פנתה בשאלה - לא אמרתי אלא רק שאלתי - אלמלא אמרה היושבת-ראש שנדון במכלול הבעיות. אני חושב שוועדת העבודה איננה יכולה לעסוק בשאלת היחסים בין יהודים וערבים, כי זה מחייב לשמוע דברים החורגים מסמכויותה של ועדת העבודה. אני מקבל את דבריו של חבר-הכנסת ורטמן בנקודה זו.

אם הוועדה מחליטה שאנחנו לא נכנסים לנושא זה, ואני מחייב זאת, אינני מבקש תשובה.

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו:

קודם כל נדון בנושאים אחרים ואחר-כך נראה אם יהיה צורך שנכנס גם לנושא זה

של היחסים.

י. ניצן:

אני יכול לדווח לכם דק בקטע אחד של בעיית העבודה - המגזר הממשלתי שעליו

אני מופקד.

אין ספק שבעיות העבודה משתדלות מעבר למגזר הממשלתי, ועל כך יוכל לתת פרטים היועץ לענייני ערבים.

בחודש ספטמבר 1973 מינתה ראש-הממשלה ועדת מנכ"לים בראשותי כדי לבדוק את האפשרויות לשילובם של אזרחים ערביים בשירות המדינה. הוועדה הגישה את הדו"ח שלה בחודש פברואר 1974 וראש-הממשלה אישרה את המלצות הוועדה לאחר שהן הופצו בין שרי הממשלה ולשרים לא היו הערות להמלצות.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: הייתי מודה אם נוכל לקבל את ההמלצות.

בהחלט כן. נדמה לי שבזמנו העברנו אותן לוועדת העבודה. ברצון נעביר אליכם

י. ניצן:

העתק נוסף להפצה.

מאז חודש מאי 1974 פועלים על-פי המלצותיה של הוועדה וארווח לכם מה בוצע. תחילה אעמוד על הנקודות המרכזיות של הדו"ח.

כידוע מתקבלים עובדים לשירות המדינה באמצעות חוק המינויים, אשר קובע בצורה ברורה ומפורשת כיצד לשלב אזרחים מכל הסוגים במשרות פנויות בשירות. אנחנו מונחים על-ידי חוק המינויים ואין בסמכותנו, כמבצעי חוקים, לחרוג מהם אלא אם הכנסת משנה את החוקים. זו הדרך שפעלנו בה לשילובם של אזרחים ערביים: משרות עד דרגה י"ב, שהן בעצם משרות זוטירות, מתקבלים להן עובדים על-פי הכוונות והפניות של שירות התעסוקה. משרות מדרגה י"ג ומעלה, הן משרות פוטניות שכל אזרח העונה לדרישות שלהן רשאי להציג את מועמדותו לסילויין והוא נבחר על-ידי ועדת בוחנים, ועדת מכרזים אשר מורכבת בין היתר גם מאנשי ציבור. המלצנו ששירות התעסוקה יכוון בצורה נרחבת אזרחים ערביים למשרות עד דרגה י"ב למשרדי הממשלה, על-פי הדרישות המופנות לשירות התעסוקה על-ידי המשרדים הממשלתיים. מדרגה י"ג ומעלה אמרנו שיש צורך לתת פרסום נרחב בכלי התקשורת לידיעתם של האזרחים הערביים, לרבות פרסום מכרזים בעתונות הערבית. נוסף לכך המלצנו שמשכילים ערביים יכוונו לקורסים קדם-שירותיים. כמאמר מוסגר אציין שאנחנו מנהלים מערכת ענפה בקרב מועמדים פוטנציאליים, אם הם עסיימים קודם כזה, להכנס לעבודה. מדובר באחיות, מפקחי מס הכנסה, טכנאי רנטגן ומקצועות אחרים מסוג זה שיש בהם צורך בהכשרה מוקדמת. בוגרי קורסים אלה משתלבים בעבודה. המלצנו שהיועץ יכוון באמצעים שלו מועמדים ערביים לאותם קורסים קדם-שירותיים. נוסף לכך המלצנו שבוערות המכרזים ישולבו כנציגי ציבור אזרחים ערביים, בין למשרות שהמועמדים להם הם ערבים ובין למשרות שהמועמדים להם הם אך ורק יהודים. עוד המלצנו ש-20 משרות של מנהלי מחלקות ומדורים למיניהם במשרדים, שתפקידיהם לכוון את פעולות המשרדים בשטח הערבי, יועדו לאזרחים ערביים. המלצנו גם ש-24 משרות חדשות, שלא היו עד כה במשרדים למיניהם, יהיו פתוחים אך ורק לאזרחים ערביים. זה דבר חריג שאין אנחנו נוהגים לעשותו אבל מצאנו את ההסדר החוקי לכך ונתנו המלצתנו. מדובר במשרות של מתורגמנים ומשרות אחרות שחשוב שהממלאים אותם יהיו אזרחים ערביים. החלוקה של 24 משרות אלה הומלצה כדלקמן: 9 משרות במשרד הפנים; 7 - משפטנים; 5 - במשרד החינוך והתרבות; 3 - במשרדו של היועץ לענייני ערבים. המלצה נוספת שלנו - שבועדות בין-משרדיות שונות, העוסקות בנושאים הנוגעים לאזרחים הערביים, יצורפו אליהן אזרחים ערביים. מינינו 5 ועדות בין-משרדיות כאלה.

מה נעשה מאז? 24 המשרות המיוחדות לאזרחים ערביים אושרו על-ידי האוצר ויוקצנו האמצעים לכל המשרדים. 20 אזרחים ערביים שולבו כחברים בוועדות המכרזים והם יושבים בביגודות המכרזים הפוטניות. בשבילם זה נסיון מעניין מאד, הם רוכשים נסיון בשטח זה. חבר בוועדת מכרזים פוטנית חייב להיות אובייקטיבי. הוא איננו רשאי להתעניין מי הוא המועמד, הוא צריך לשפוט רק לפי הנתונים שהוא רואה במכרז. היה מקרה של חבר אשר התעניין לדעת פרטים על מועמד מאחד הכפרים הערביים ואנחנו סורייכים אותם כדי שינהגו כפי שצריך לנהוג בוועדות המכרזים הפוטניות.

נוסף לכך שולבו 50 משכילים ערביים בקורסים הקדם-שירותיים ובתום הקורסים ישולבו בעבודה.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: מהי החלוקה?

י. ניצן:

20 - בקורס למס הכנסה; 20 - בקורס
לאחיות; 10 - בקורס של פקידי חשבונות.

אני יודע שהיועץ לענייני ערבים בא בדברים עם שירות התעסוקה על-מנת שהם יפנו במידה דחבה מועמדים ערביים. אין לנו נתונים על כך, כי שירות התעסוקה איננו זקוק לאישור שלנו בפעולותיו. אני מניח שהוא פעל כראוי.

המכרזים הפומביים פורסמו בעתונות

הערבית וימשיכו להתפרסם בה.

האם היו מועמדים למשרות כתוצאה מן הפרסומים?

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו:

כן.

י. ניצן:

למשרה אצלנו היו 33 פניות.

ש. טולידאנו:

האם יש כאלה שנתקבלו כתוצאה מכך?

ס. אלזועבי:

נדווח לכם על הבחירה בוועדות המכרזים - על מספר המועמדים שנבחרו או לא נבחרו. עלי לציין שאין לנו שום גישה לוועדות המכרזים. אנחנו לא חושבים שאנחנו יכולים להדריך אותם במי לבחור; ואפילו לא יקשיבו לנו אם נפנה.

י. ניצן:

אם נשטח זה יש עבירה על החוק - יש בג"צ.

א. לין:

ב-6 הוועדות הבין-משרדיות שולבו נציגים ערביים.

י. ניצן:

אלה הם הדברים שנעשו. כל הנקודות של

הדו"ח שלנו כוסו על-ידי ביצוע.

הוועדה המליצה שכתום שנה להפעלת ההמלצות שבדו"ח היא תתכנס מחדש על-מנת לבחון את הביצוע נוכח ההמלצות ואם יש נקודות חלשות יותר שצריך לדון בהן. אנחנו סמתינים לגמר השנה כדי שהוועדה תתכנס שוב.

על-מנת לייעד 20 משרות במחלקות הערביות כמו המחלקה לחינוך ערבי - כיום זו משרה פתוחה לכל האזרחים, יהודים וערבים - הוחלט לייעד אותה רק לערבים. לפיכך היינו צריכים לפטור אותה ממכרז פנימי ולשם כך היינו זקוקים להסכמת ההסתדרות והיא ניתנה לנו. ברגע שתהיה משרד פנויה מן הסוג הזה - היא מיועדת לאזרחים ערביים בלבד.

המלצנו שהעקרונות של הדו"ח הזה יופעלו על החברות הממשלתיות, העיריות, השלטון המקומי, מוסדות ההסתדרות ומוסדות ציבור, שגם הם פועלים בדרך המכרזים הפומביים אבל אולי להם קל יותר לבחור באזרחים ערביים, בלי לעבור על החוק. אני מניח שבעניין זה יוכלו לדווח לכם היועץ לענייני ערבים.

הדו"ח מדבר על מינוי 6 עובדים במשרד המשפטים.

ס. אלזועבי:

מדובר על יצירת 7 משרות במשרד המשפטים.

י. ניצן:

הערבים אינם מקבלים את זכויותיהם בשטח זה. יש 4 שופטי שלום ערביים ושופט ערבי אחד בבית-משפט מחוזי, האם זה כל מה שמגיע להם?

ס. אלזועבי:

אינני מפקד על מינוי שופטים כמו שאינני מפקד על המורים. יש 4,000 מורים ערביים. מפקד על קטע בתחום העבודה - עובדי המדינה העובדים לפי חוק המינויים, על זה אני מסוגל להשפיע. מה שחורג מתחום זה איננו יכול להיות מופנה אלי.

י. ניצן:

נפגשתי עם שר המשפטים. יש כוונה להוסיף שופטים ערביים.

ש. טולידאנו:

השופטים הערביים הוכיחו את עצמם.

ס. אלזועבי:

זו בעיה של הוועדה לסינוי שופטים.

א. לין:

מר גורדון, שמונה על-ידי לתפקיד זה בנציבות שירות המדינה, מופקד על הנושא הזה באופן מיוחד. לא רציתי להשאיר את הוברים כעקרונות בלבד ודאגתי שיהיה עובד מיוחד מופקד לענין זה.

י. ניצן:

ש. טולידאנו:

אין הרבה מה להוסיף. הוועדה שמדובר עליה עשתה עבודה יסודית. היא ראתה בענין הזה פריצת דרך, מעין קביעת כוונות של הממשלה, שהיא המדיניות שגם אחרים ילמדו ממנה. באתי בדברים עם אנשי ההסתדרות, עם חברות וגופים ציבוריים אלא שיש צורך בלחצים נוספים ונסיוע. אם הכנסת תיתן סיוע - יש לכך חשיבות. כשבאתי אל הגופים השונים אמרתי להם: הממשלה עשתה צעד ראשון, תראו גם אתם רצון טוב. עשיתי זאת באופן שיטתי אבל לא בהצלחה מרובה - לכל גוף יש הבעיות שלו. הצלחה קטנה יותר היתה לי בחברות פרטיות, שם יכולת ההשפעה שלנו קטנה יותר.

א. לין:

בחברות פרטיות יש יותר ערבים מאשר במוסדות ציבוריים.

ש. טולידאנו:

נכון.

דובר כאן על 24 משרות ועל עוד 20 משרות. ברור שאין בכך משום פתרון אבל זו פריצת דרך רצינית וכוונות חיוביות. יש בכך גם כדי להגביר את התודעה של הערבים לפנות למשרדים. יש מצדם יותר נכונות להגיש מועמדות למשרות פנויות בשעה שבעבר הם חשבו שהכל תפור. עכשיו יש הרגשה יותר טובה ביחוד כשיש ערבים בוועדות הסינויים. זו פעולה ברובה שצריכה להימשך.

ס. אלזועבי:

קראתי בעתונות שפקיד ערבי פנה למשרד כדי להתקבל לעבודה אלא שפקידי המשרד

לא רצו בו.

כאיזה משרד זה היה?

א. לין:

אינני זוכר.

ס. אל-זועבי:

זה מסווג אבל נתגבר על זה.

ש. טולידאנו:

אני רוצה לספר לחברי הוועדה, שלצערי הרב יש מקרים במשרדי הממשלה שעובדים מתנגדים לקליטתם של עולים חדשים, לא ערבים, ואנחנו נלחמים ונאבקים בענין זה.

י. ניצן:

בריונים שלנו על קליטת העליה התעוררה בעיה זו.

הי"ר ש. ארבל-אלמוזלינו:

יש גם תלונות על יהודים שלא רצו לגור בסביבה שמתגוררים בהם גרוזינים.

ד. לוי:

אבקש להפנות אלי כל תלונה מסוג זה של סרוב, אישית אלי, כדי שנוכל לטפל בה בכל חומרת הדין.

י. ניצן:

לפני כשבועיים הובא לידיעתי מקרה כזה, העברתי אותו לטיפולו של מר טולידאנו

ס. אלזועבי:

באוניברסיטת בר-אילן מנעו מערבים לגור במעונות, מר טולידאנו התערב והבעיה נפתרה.

והוא הצליח להסדיר את הענין.

אנחנו צריכים לדעת על תופעות כאלה כדי שנוכל לטפל בהן.

י. ניצן:

ל. דיציאון:

אני רוצה לעורך בעיה אחרת. האם המגזר הערבי מספק את הצרכים של עצמו במה שנוגע לשירותי בריאות, פעולות סוציאליות, אחיות רנטגן וכו'? האם יש לו כח האדם הדרוש למגזר שלו? אם אנחנו לוקחים את האחוז שמהווים הערבים באוכלוסיית הארץ, האם המגזר הערבי יכול לספק את האחוז הדרוש למגזר שלו במה שנוגע לעובדי השירותים שהזכרתי?

ס. אלזועבי:

המגזר הערבי יתן מה שיש לו. הוא איננו יכול לתת מה שאין לו.

ל. דיציאון:

אני חושב שמתפקידם של הדואגים למגזר הערבי, להפנות את החלק היותר משכיל לתפקידים הדרושים למגזר הערבי ושיש בהם מחסור בידיים עובדות. אלה הם תפקידים מכובדים מאד שאין בעיה לקלוט את העוסקים בהם ואין בעיה להינזח נמתן הכשרה מתאימה למעוניינים בכך. בתי-הספר לאחיות פתוחים לפני כל אחד, הוא הדין טכנאי רנטגן - וזו שאלה אשר צריכה לענין באופן מיוחד את אלה שמדריכים ומנהיגים את המגזר הערבי.

א. לין:

נדמה לי שיש כ-20 ערבים שהם בוגרי בית-הספר לרפואה.

ס. אלזועבי:

יותר.

א. לין:

האם הערבים שסיימו את לימודי הרפואה שלהם משותפים, בדרך זו או אחרת, בכפרים הערביים ואת הציבור הערבי נוסף לשירות בכית-החולים? האם הם רואים חובה לעצמם לשרת גם את הציבור הערבי בכפרים? אצלנו, בקרב הציבור היהודי, יש בעיה שרופאים אינם רוצים ללכת לקיבוצים ולישובי הספר ויש מאבק כיצד לחייב אותם לעשות זאת. ידוע לי שיש כמה רופאים שפתחו סרפאות בכפרים, אבל אינני יודע אם הרופא הערבי רואה חובה לשרת את הציבור הערבי. יש גם בעיה של דוקחים ומהנדסים בכפרים הערביים.

שאלה בנוספת שלי קשורה במחלקה הערבית של

ההסתדרות.

הינ'ר ש. ארבל-אלמוזלינו:

הזמנו אותם אלא שהם לא באו לישיבה.

א. לין:

ידוע לי שיש שאלה עקרונית, שעורך אותה בזמנו חבר-הכנסת בן-אהרן, אם צריכה להיות מחלקה ערבית בהסתדרות או לא. האם בוועד הפועל הוכנסו בזמן האחרון עובדים ערבים?

ל. דיציאון:

במחלקה הערבית יש הרבה מאד ערבים.

ס. אלזועבי:

זו שאלה שצריכה להיות מופנית למר כהן.

הרופאים הערביים אינם יכולים לספק את הדרושות במגזר הערבי. יש מחסור גדול של רופאים ערביים אלא שהאוניברסיטה והממשלה אינן עושות מספיק בשאלה זו, הוכחה לכך שהשנה לא נתקבלו תלמידים ערביים.

א. לין:

מה עושים אלה שסיימו את לימודיהם?

ס. אלזועבי:

הם עובדים במגזר הערבי אבל זה לא מספיק. צריך להגדיל את מספרם. עדיין אין לנו רופאה ערבית. בתי רצתה להתחיל לימודיה השנה ולא נתנו לה.

א. לין:

הייתי במג'דל-כרום, בשפרעם, כבול, סחנין, האם הרופאים הערביים פתחו קליניקות בכפרים?

ס. אלזועבי:

הרופא בכפר - חוזר לכפר. הרופא מנצרת - חוזר לנצרת, תושבי נצרת זקוקים לו.

ד. לוי:

כתושב עיירת פיתוח אני יכול להעיד
שתמיד נשאלת השאלה של לוקאל-פטריוטיזם -
הקשר של המשכיל עם העיירה שלו. הייתי מבקש לדעת באיזו מידה קיים דבר
זה אצל הערבים ומה נעשה כדי לספח הרגשה זו אפילו על-ידי תמריצים.
לדעתי, צריך לתת תמריצים לרופאים, אחיות, טכנאים המשרתים בכפרים.
זו צריכה להיות תכנית כוללת כדי להכין קאדרים לעתיד. התמריץ של
מועצות מקומיות לסטודנטים שרוצים להשתלם בהוראה ניתן כתנאי שאסטודנט
ישוב לעיירה וילמד בה כדי להכין קאדרים לעתיד.

שמענו על מקרה שהיתה התנגדות של יהודים
לקבל עובד ערבי. אני סבור שהסברה נכונה היא המוקד של כל הפעולה בשטח
זה. האם היה נסיון של אימוץ כפר ערבי על-ידי עיר יהודית? אני רואה
בכך חשיבות עליונה. אם היה נסיון כזה ונכשל - מדוע נכשל, מה היתה
הסיבה לכשלון. מתוך התשובות לשאלות אלה נוכל ללמוד ולהסיק מסקנות.

א. לבנבראון:
מה מספרם הכולל של הרופאים הערביים?
מתוך הדברים שהושמעו כאן עלול להתקבל
הרושם כאילו יש מספר גדול למדי של רופאים ערביים אלא שרובם אינם
הולכים לכפרים. אני מבין שמספר הרופאים הערביים איננו גדול, הוא
מועט ויש צורך ביותר רופאים, שצריך לכוונם לכפרים.

ש. טולידאנו:
המורים בכפרים הערביים - כולם תוצרת
מקומית. לעומת זאת, בשטח הרפואה בעיקר
וקצת גם בשטח הרוקחות, האנשים מעדיפים את העבודה בבית-החולים או
באיזור מעורב והם אינם ששים לחזור לכפר. רובם אינם מעוניינים לחזור
לכפר.

היו"ר ש. ארבל-אלטוולינו: כמה רופאים ערביים יש?

ש. טולידאנו:
35. מספר זה עלול להטעות, למה? עכשיו
מתחילה העליה הגדולה במספר הרופאים,
עכשיו מתחיל הזינוק הגדול של ילדי המדינה. אנחנו מתקדמים לכך שמספר
הרופאים יגדל ואין ספק שלא נדרויה סכך את מה שרצינו אם אותם רופאים
לא ישרתו את המגזר שלהם. לא השקענו עדיין מחשבה איך להשפיע על הרופאים
הערביים לפנות לכפרים. צריך לבדוק איך ניתן להחזיר את המשכילים הערביים
למקומם, בעיקר לקראת הגלים החדשים של משכילים. זו עלולה להיות בעיה
קשה, כי אחרי שש שנות לימוד באוניברסיטה בעיר הכפר חזל להיות מקום
מתאים למשכיל הערבי.

ס. אלזועבי: בכפר גם קשה להרוויח טוב. בנצרת יש
רופא המשתכר אלף ל"י ליום.

א. לוי: לכן מדובר על תמריצים.

ס. אלזועבי: איש כזה לא יחזור לכפר כי הוא לא יוכל
לחיות בו.

ש. טולידאנו: יש כאן גם שאלה חברתית והשקפת עולם.
אפילו בשטח הטוב של מורים - יש 4000
מורים ערביים - עדיין יש חוסר בכח אדם ערבי. התקיים קורס לאחיות
בנהריה, התחילו ללמוד בו 33 בנות ערביות ודרוזיות ואחרי שהופעל עליהן
לחץ הן התחילו לנשור.

ל. דיציאן: עכשיו יש בית-ספר יום לאחיות.

ש. טולידאנו: נכון.

במגזר הזה הבעיות הן מורכבות וצריך
להתמודד אתן. ככל שהיינה יותר אחיות ערביות - זה טוב לכולם, - למקצוע
ולערבים.

ס. גז: האם עובדים 4000 מורים?

ש. טולידאנו: כולם עובדים.

מתוך סקר שנעשה על-ידי מכון שילוח-המסקנה
מסקנה שצריך לדאוג מבעוד מועד לדברים שהמגזר הערבי נזקק להם.

ל. דיציאן:
אין קורה שיש אינטליגנציה ערבית מחוסרת עבודה?

ש. טולידאנו: אין.

א. לין:
הם טוענים שהשטה היחידה שנשאר לפרנסתם הוא הוראה. הם טוענים שיש כאלה המעוניינים להיות מהנדסים וזה לא ניתן להם באותה מידה שהיו רוצים.

ש. טולידאנו:
אין משכיל ערבי מחוסר עבודה או שלצרכי פרנסה הוא נאלץ לעסוק בעבודות בניין. יש משכילים שאינם עובדים במקצוע שלהם ומועסקים בהוראה ועל כך הם מסודרים.

א. לין:
אני זוכר סקרה שעבר עלי. בוגר שסיים לימודיו למהנדס הימאי בטכניון, קיבל המלצה מהרמט"ל הראשון, דב-אלוף יעקב דורי ז"ל, למפעל מסויים באיזור חיפה. הוא נשלח על-ידי לשכת העבודה ובוועד העובדים של אותו מפעל טוענים שהמשרה מסווגת בו בזמן שקצין הבטחון טוען שהכל בסדר, בכל-זאת ועד העובדים נשאר בשלו. הייתי אז מנהל המחלקה הערבית במועצת פועלי חיפה ונסיתי לשכנע את ועד העובדים במפעל. הערבי לא נתקבל לעבודה וכיום הוא מורה. הבעיה היא בעיה ולפעמים משתמשים גם בניסוח הבטחוני.

ס. אלזועבי:
ידוע לי מקרה שערבי פיים לימודיו בחיפה וקיבל את הדוקטורט. משחזר לכפר התחילו פונים אליו תושבי הכפר לדיפוי, כי הלא הוא דוקטור. הוא חזר והסביר שאיננו רופא אבל בסופו של דבר התחיל ללמוד רפואה, אחרי שיש לו דוקטורט בחיפה.

י. דרביצקי (יורדין):
אני מכיר מקרים לא מעטים של יהודים שלא נתקבלו לעבודה במפעלים מסווגים.

אני מבין שיש ערבים בוגרי אוניברסיטאות, בעלי מקצועות אקדמאים, אבל יש גם צעירים משכילים שלהם השכלה תיכונית או משהו דומה לזה. הרושם שלי, במידה שאני מנסה לעקוב אחרי המתרחש בקרב האוכלוסייה הערבית, שצריך התלונות במה שבוגע לתעסוקה באות משכבה זו של בוגרי בתי-ספר תיכון, בחורים ובחורות שדומה להם שהם משכילים רעים כדי לא לעבוד בבית-חרושת אלא שהם אינם בקלטים בעבודות פקידות. נדמה לי שכאן טמון עיקר הבעיה.

ידוע שכל שנה גוברת המעורבות החברתית והמשקית של האוכלוסייה הערבית בישראל. יש עובדות המוכיחות זאת. אני מבקש לקבל מושג באיזו מידה התעסוקה של בוגרי בתי-ספר תיכון ואוניברסיטאות היא בקו עליה בישובים הערביים ובמסק הערבי, שניתן לכנותו פחות או יותר משק ערבי.

ס. אלזועבי:
חבר-הכנסת יורדין תפס את הבעיה. נכון, המתלוננים והצועקים הם בעיקר בוגרי בתי-ספר תיכון. בקרב בוגרי האוניברסיטאות אין מחוסרי עבודה, כולם עובדים.

ש. טולידאנו:
רצוני לחזק את דבריו של חבר-הכנסת אלזועבי. הבעיה העיקרית הם בוגרי בתי-הספר התיכוניים, גם מבחינת המיסודים וגם מבחינת ההיקף. בוגרי אוניברסיטאות הם כ-150 בשנה ואילו בוגרי בתי-הספר התיכוניים מספרם מגיע לאלפים רבים. עוד בזמנו התרעתי על כך שהבעיה תהיה בוגרי בתי-ספר תיכוניים שאינם מוצאים את מקומם.

ס. גז:
בעיה זו קיימת גם אצלנו.

ש. טולידאנו:

יש דעיונות שונים לפתרון הבעיה אבל אין ספק שזו אחת הבעיות הקשות. נכון שהקליטה במגזר היהודי היא קשה, במגזר הערבי יש קליטה יותר מוגברת אבל היא איננה נעשית בקצב הדרוש. יש סימנים ראשוניים של מפעלים ומשרדים בערים הגדולות, משרדים של עורכי-דין, אשר מתחילים להעסיק נוער כזה. יש סימנים יפים ומעודדים אבל אין בהם כדי לקלוט בקצב הפליטה הדרוש. גם פיזורם של הערבי מהווה בעיה. אילו הערבים היו מצויים במספר ערים היה בכך כדי להקל. העובדה שהם מפוזרים ב-150 כפרים, כולל דיכוזים של בדואים, בהם אין לא משרדים גדולים ולא מפעלים, גם היא מכבידה.

ד. לוי:

האם יש בקרב הערבים נטייה ללמוד את מקצוע התברואן?

א. לוי:

הם נקלטים בערים הגדולות.

ש. טולידאנו:

אינני יכול לומר שיש תכנון כולל לגבי אוכלוסיה זו. אין תכנון ברור עד שנוכל לבוא ולהגיד: תוך שנתיים - שלוש יהיו כך וכך בוגרים של בתי-ספר תיכוניים ויש לנו תכנית להפנות אותם למקומות אלה ואלה. יש צורך בתכנון ספציפי לאוכלוסיה זו. אני מוכרח לציין שבמפעלי תעשייה יש התקדמות יפה, וכיום יש קרוב ל-55 מפעלים בכפרים הערביים, שלא היו בהם לפני כמה שנים. מפעלים אלה מעסיקים מנהלי עבודה ערביים, מנהלי חשבונות וכו' אבל ההיקף והמימדים של הבוגרים הוא במספר כזה שהקליטה היא קטנה בהשוואה למספר המסיימים.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו:

כאשר קיימנו דיון בנושא זה לפני כשנה-וחצי - שנתיים, הנחנו מסקנות על שולחן הכנסת. התרכזנו אז בשאלת המשכילים הערביים, גיבשנו הצעות אשר שימשו קו מנחה לוועדת המנכ"לים עליה דיברו מר ניצן והתעניין לענייני ערבים. הדיונים וההצעות השונות בתנו דאגה וסיכוי לביצוע. פרצנו אז גדר שהיתה מגודרת הרמטית. מה שנמסר לנו היום יש בו כדי לעודד אותנו להמשיך בדרך זו של חיפוש פתרונות ודרכים כיצד להתמודד עם הבעיות.

דיוני שנתיים עם מר טולידאנו בבעיה של בוגרי בית-הספר התיכון, כיצד ניתן לכוון אותם למקצועות שהמגזר הערבי זקוק להם, למקצועות שהכפר הערבי זקוק להם. ברור לי שעדיין אין בכוחנו לענות לכל השאלות של הבחינה החברתית.

אולי יש מקום שנטכס עצה כיצד עושים כדי לדעת מה הצרכים המיוחדים הקיימים כיום במגזר הערבי, בכפרים הגדולים והקטנים. מה הם הצרכים שלא באו על סיפוקם ומה הצרכים העלולים להיות שם ומה הדרך לטפל במילויים. אני מבינה שמוצע לומר על-תמדין למשכילים, לכוון את בוגרי בתי-הספר התיכוניים למקצועות וענפי תעשייה שהכפר הערבי זקוק להם ודרוש אותם. חובה עלינו לעסוק בפעולת הכוונה של בוגרי בתי-הספר התיכוניים, שלא כולם ילכו ללימודי הרפואה או ההנדסה. אנחנו צריכים לתת את הדעת כדי לכוון את השכבה הזאת למקצועות הדרושים לכפר. שאלתי היא באיזו דרך עלינו ללכת כדי לגבש הצעות. אני ברעה שעלינו לדעת מה הצרכים, ואולי יש מקום לעריכת סקר לבריכת הצרכים המיוחדים בכפר הערבי. עבודה סוציאלית היא דבר חשוב בכל מקום. נדמה לי שאין מספר עובדים סוציאליים במגזר הערבי. אפשר לכוון לתחום הזה נשים ערביות. הוא הדין לגבי מטפלות, גננות, מורים לבתי-ספר תיכוניים וכו'. המטפלים בדבר צריכים להאיר עינינו כדי שנדע מה הצרכים, מה חסר ומה לעשות כדי למלא את הצרכים והדרישות על-מנת למנוע תסיסה גוברת בתחום הזה.

רצוי גם שבשמע פרטים על הסטודנטים הערביים באוניברסיטאות - באיזה פאקולטות הם לומדים, איזה שלמות, מה אפשרויות הקליטה בענפי המשק השונים ובמיוחד במגזר הערבי, כי אנחנו מעוניינים להעשיר את המגזר הערבי קודם כל באמצעות אלה היוצאים ממנו.

ס. אלזועבי:

אני נאלץ לחזור ולהגיד את מה שאמרתי תמיד: האזרחים הערביים חיים בלי תכניות. בהזדמנויות שונות ביקשתי שתהיה תכנית לגבי האזרחים הערביים, שאפשר יהיה לבצע אותה בשלבים אבל אנחנו עדיין מדברים על כך.

ג. טולידאנו:
 אינני סבור שמדוייק להגיד שאין תכניות.
 הבעיה היא ביצוע. בשטח המקצועי הגענו
 למסקנה שיש צורך בבעלי מקצוע בשטח החשמל, נגרות וכו' אלא שיש נטייה
 ואין נכונות לפנות ללימוד מקצוע. הגברת החינוך המקצועי היא אחת המסקנות
 הראשונות, שלא יכולנו לבצע מסיבות שונות הקשורות בציבור ובתשומת
 הלב הניתנת לכל הנושא. צריך להקים בתי-ספר מקצועיים בכפרים הגדולים,
 וכבר יש בית-ספר כזה בחמדה וכן בעוסאפיה, אבל יש צורך במשהו בהיקף
 יותר גדול. צריך לזכור שלא נצליח להביא אלפי פקידים ערביים למוסדות
 יהודיים ולכן צריך לספל בחינוך המקצועי.

יש מקר מדוייק מה לומדים הסטודנטים
 הערביים באוניברסיטאות והנסיונות שלנו לכוון אותם. כאשר מדובר על
 הפאקולטה לרפואה, התלמידים היהודים תופסים מקום - פשוט מפני שהם
 יותר טובים. היום יש 6 תלמידים ערביים בפאקולטה לרפואה בירושלים
 -7 בחיפה.

ד. אלזועבי: זה יהיה בשנה הבאה, לא השנה.

ה. טולידאנו:
 הידיעות שהתפרסמו בעתונות בכותרות
 גדולות, שהערבים הישראלים צריכים
 לתת שנת שירות לאומי כדי להתקבל לאוניברסיטה איננה נכונה. לא מדובר
 על כל האוניברסיטאות אלא רק על האוניברסיטה העברית בירושלים, ולא
 לגבי כל הפאקולטות אלא רק הפאקולטה לרפואה, לא שירות לאומי אלא שירות
 הומני.

ו. אלזועבי: עד שלשום היו מדברים על שירות לאומי.

ז. טולידאנו:
 האוניברסיטה תקנה את עצמה על-ידי
 הדובר שלה.

אעביר לוועדה פרטים על מספר הסטודנטים
 באוניברסיטאות, מה הם לומדים ומה הסיכויים למציאת תעסוקה עבורם. מציאת
 תעסוקה לחימאים איננה דבר קל. כאמור, לימוד מקצוע הוא דבר ראשון לפתרון.

כשריברתי על יחסי יהודים וערבים לא
 דיברתי על המישור הלאומי אלא על כך שלא יתכן שיהודים לא ירצו לקבל
 ערבים לעבודה. המוסדות הגדולים, כמו סולל בונה, צריכים להבין שכשם
 שהם מעסיקים אלפי פועלים ערביים כך הם יכולים להעסיק פקידים ערביים.
 הערבים הם פקידים טובים ואינני יכול להבין מה ההיסוסים להעסיק אותם.
 במצב הנוכחי יש טעות פאטאלית ויש צורך בהסברה כדי לשפרו.

הי"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו:
 אני מבקשת שכאן נסיים היום. נבוא
 בדברים עם אנשי משרד העבודה ונבקש
 מהם לחוות דעתם על החינוך המקצועי. נבקש לשמוע מהם מה בכוונתם לעשות
 כדי להגביר את החינוך המקצועי בקרב הערבים. אני מצטערת שהם לא הופיעו
 לישיבה היום, אם כי הוזמנו אליה.

נפנה למוסדות ההסתדרות ומוסדות הציבור
 האחרים את המסקנות עליהן דברו מר ניצן ומר טולידאנו ונברר אצלם כיצד
 ואם הם יכולים ליישם אותן גם אצלם.

הישיבה נסתיימה בשעה 10.45.